

ĀRĒJĀ FINANSĒJUMA AVOTA INVESTĪCIJU NOZĪME RĒZEKNES NOVADA ZEMNIEKU SAIMNIECĪBAS "EDGARI" ATTĪSTĪBĀ *THE IMPORTANCE OF INVESTMENTS FROM THE EXTERNAL SOURCE OF FINANCING IN THE DEVELOPMENT OF FARM "EDGARI" IN REZEKNES DISTRICT*

Andris Buļš

Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitātes Malnavas koledža, Malnavas pagasts, Ludzas novads, Latvija

Zinātniskā vadītāja Mg. oec. **Ruta Kļaviņa**

Abstract. *The farm "Edgari" manages 138 hectares of agricultural land, specializing in cereal production and beef cattle breeding. To ensure successful development, the farm invests in precision technology for its agricultural machinery. The author investigates the support available to agricultural enterprises under Latvia's Common Agricultural Policy Strategic Plan for 2023-2027 and the financing options available from credit institutions. The study analyzes the farm's financial stability when participating in projects, attracting EAFRD funding with a 50% project intensity, and securing private financing by taking out a loan.*

Keywords: *borrowed capital, cost reduction, European Union funding, investment, productivity.*

Ievads

Valsts ilgtspējīgai izaugsmei ir nepieciešama līdzsvarota uzņēmējdarbības attīstība visā tās teritorijā. Lauksaimniecība Latvijā ir tradicionāla tautsaimniecības nozare un ieņem nozīmīgu vietu kopējā uzņēmējdarbības vides veidošanā

Lauksaimniecības uzņēmumu, īpaši mazo un vidējo saimniecību grupā ietilpstošo saimniecību, ieņēmumi galvenokārt tiek novirzīti tekošo izdevumu segšanai jeb uzņēmējdarbības finansēšanas darbību nodrošināšanai, savukārt pašu līdzekļu novirzīšana investīcijām attīstībā kļūst praktiski neiespējama. Lauksaimniecības uzņēmumi investīciju nodrošināšanai parasti izmanto divu veidu ārējos finansējumus - aizdevumi no kredītiestādēm un Eiropas Savienības un valsts piešķirtais finansējums, kas sniedz iespējas lauksaimniekiem Latvijā attīstīties un paplašināt savu darbību. Latvijas lauksaimnieki ilgstoši saņem zemāku atbalstu nekā vidēji Eiropas Savienības dalībvalstīs, tādējādi nepārtraukti pieaugošo ražošanas izmaksu rezultātā nokļūstot nelabvēlīgā pozīcijā tirgū ar spēcīgu konkurenci, kā arī nespējot nodrošināt aktīvu investēšanas procesu no saviem līdzekļiem. Arī biedrības "Zemnieku saeima" valdes priekšsēdētāja ir norādījusi, ka uz 2020. gadu izdevumi Latvijas lauksaimniekiem ir pārsnieguši Eiropas Savienības vidējo līmeni, tajā pašā laikā tiešmaksājumi ir ievērojamo zemāki par vidējo līmeni. Tiešo maksājumu finansējums Eiropas Savienības dalībvalstīs ir rēķināts balstoties uz vēsturiskajiem rādītājiem, kas vairs neatbilst esošajai situācijai. Šis nepamatotais tiešmaksājumu sadalījums starp dalībvalstīm būtiski iedragā Latvijas lauksaimniecību un kropļo konkurenci, un līdz ar stingrākām vides un klimata prasībām saimniekošana kļūst arvien grūtāka (*Biedrība "Zemnieku saeima", 2020*).

Pētījuma mērķis ir analizēt ārējā finansējuma avota investīciju ietekmi uz zemnieku saimniecības „Edgari” attīstību.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) raksturot zemnieku saimniecības “Edgari” darbību;
- 2) novērtēt zemnieku saimniecības “Edgari” finanšu rādītājus, piesaistot investīcijas.

Pētījuma objekts ir zemnieku saimniecība “Edgari”.

Pētījuma priekšmets saimniecības attīstība, piesaistot ārējos finansējuma avotus investīcijām.

Pētījuma periods 2020. - 2023. gadi.

Pētījumā pielietota monogrāfiskā un analīzes pētījumu metode, apkopojot informāciju par izvēlēto tēmu izvirzīto uzdevumu ietvaros un izmantojot būtiskāko no tās tēmas

raksturošanai; grafiskā metode, fokusējot pieejamo informāciju un iegūtos pētījuma datus un atspoguļojot tos autora veidotos grafiskajos attēlos pētījuma mērķa sasniegšanai; kā arī loģiski-konstruktīvā metode.

Uzņēmuma finanses ir uzņēmuma naudas plūsma, kas ir sava veida asinsrites sistēma, no kuras ir atkarīga uzņēmuma dzīvotspēja. Tāpēc jebkuram uzņēmumam svarīga ir finanšu vadība un plānošana. Īstermiņā finanšu plānošana nozīmē īstermiņa ienākumu un izdevumu līdzsvarošana. Naudas plūsmas plānošana ir rēķinu, ieņēmumu no pamatdarbības, dažādu saimniecisko izdevumu, apgrozāmo līdzekļu plānošana. Ilgtermiņa finanšu plānošana ir uzņēmuma stratēģija un ieguldījumu plānošana. Galvenais uzņēmuma finansēšanas uzdevums ir racionāla līdzekļu avotu izvēle, lai varētu finansēt vajadzīgos izdevumu apjomus un nodrošināt vēlamu ienākumu līmeni.

Lai gūtu peļņu no savas saimnieciskās darbības, uzņēmums var izmantot ne tikai savus, bet arī aizņemtus līdzekļus. Aizņemtie līdzekļi (aizņemtais kapitāls) pēc būtības ir uzņēmuma parādi vai saistības. Aizņemtā kapitāla izmantošana no vienas puses palielina uzņēmuma finansiālās iespējas un paātrina kapitāli apriti, bet no otras puses - paaugstina uzņēmuma finansiālā riska pakāpi, jo saimniecisko neveiksmju gadījumos var rasties problēmas ar parādu atmaksāšanu (*Abizāre–Vagre, 2011*). Investēšana ir ieguldīšana uzņēmumā ar mērķi gūt peļņu izmantojot ilgtermiņa kapitālu.

Saskaņā ar *Luminor Bank AS*, kas ir viena no kredītiestādēm, kas aktīvi finansē lauksaimniekus, apkopoto informāciju, tieši mazie un vidējie uzņēmumi pēdējos gados ir bijuši elastīgāki un spējusi reaģēt uz ekonomiskās situācijas izmaiņām un turpinājuši domāt ilgtermiņā, plānojot uzņēmumu turpmāko attīstību. Visbiežāk lauksaimnieki aizņemas līdzekļu lauksaimniecības tehnikas iegādei - traktoriem, kombainiem, augsnes apstrādes agregātiem, sējmašīnām, miglotājiem u.c. 2022. gadā lauksaimnieki ļoti aktīvi investēja jaunas tehnikas iegādē, jo bankas finansēto traktoru skaits pieaudzis par 44%, kopumā izsniedzot finansējumu 230 traktoriem un kombainiem, savukārt 2023. gada pirmajos trijos mēnešos finansējums piešķirts 34 lauksaimniecības tehnikas vienību iegādei. Investīciju kredīti aktīvi tiek izmantoti zemes iegādei vai dažādu ēku būvniecībai, piemēram, kaltēm, graudu glabātavām un tehnikas novietnēm, kā arī 2023. gadā ļoti pieprasīts bijis finansējums apgrozāmiem līdzekļiem. Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarei kopumā *Luminor Bank AS* 2022. gadā izsniegusi finansējumu 46 miljonu euro apmēra, kas ir par 25% vairāk nekā 2021. gadā. Papildus novērojumu liecina, ka lauksaimnieku tehnika kļūst arvien jaudīgāka un vienlaikus ekonomiskāka, notiek aktīvi saimniecību modernizēšanas uzlabojumi, kā arī vienlaikus novērots būtisks lauksaimniecības tehnikas cenu kāpums, vidēji vienam darījumam izsniedzot finansējumu ar 142 000 euro (*Luminor, 2023*).

Lauksaimniecība ir valsts subsidēta nozare, tas ir valsts lauksaimniecības uzņēmumiem sniedz finansiālu atbalstu. Lauksaimniecība ir svarīga nozare visās Eiropas Savienības (turpmāk ES) valstīs, un tās visas saņem Eiropas Savienības līdzekļus no kopējās lauksaimniecības politikas (turpmāk KLP) budžeta. Izmantojot Eiropas Lauksaimniecības garantiju fondu (turpmāk ELGF), tiek atbalstīti lauksaimnieki, bet lauku apvidus, klimata pasākumus un dabas resursu apsaimniekošanu atbalsta Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (turpmāk ELFLA).

Lai sekmētu kopējās lauksaimniecības politikas mērķu sasniegšanu, katram finanšu periodam Latvijā tiek izstrādāts politikas plānošanas dokuments. Līdz šim tā bija lauku attīstības programma, bet 2023. - 2027. gada periodam ir izstrādāts jauns dokuments - Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns.

No tiešo maksājumu veidiem vislielākais atbalsta apjoms 2023. - 2027.gada periodā plānots kā ilgtspēju sekmējošais ienākumu pamatatbalsts (turpmāk ISIP), kam paredzēti 504,4 miljoni euro, un ekoshēmas, kam paredzēti 438,14 miljoni euro (*LR Zemkopības ministrija, 2024*).

Raksturojot ELGF nodrošināto ienākumu atbalstu, norādams, ka šis fonds atbalsta Eiropas Savienības lauksaimniekus, izmantojot dažādas maksājumu shēmas, tostarp pamata maksājuma shēmu, maksājumu par ilgtspējīgām lauksaimniecības metodēm (“zaļos tiešos maksājumus”) un maksājumu gados jauniem lauksaimniekiem. Visi maksājumi ir atkarīgi no atbilstības Eiropas Savienības noteikumiem par pārtikas nekaitīgumu, vides aizsardzību un dzīvnieku labturību (*Eiropas Komisija, 2023*).

Zemnieka saimniecība (turpmāk ZS) “Edgari” darbojas Rēzeknes novada Feimaņu pagastā Zemnieku saimniecība apsaimnieko aptuveni 138 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Īpašumā ir 47,39 ha jeb aptuveni 34,62% no kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības, savukārt nomātās lauksaimniecībā izmantojamās zemes sastāda 90,41 ha. Zemnieku saimniecības specializācija ir graudaugu ražošana un gaļas lopu audzēšana. Saimniecībā tiek audzēti kvieši, mieži un rapsis, ganāmpulkā ir 26 zīdītājgovis. Lai raksturotu augkopības nozares attīstību un izmaiņas 1. tabulā attēlotas graudkopības kultūru platību izmaiņas no 2020. gada līdz plānotajam 2025. gadam

1.tabula

ZS “Edgari” augkopības kultūru platības laika periodā no 2020. gada līdz 2025. gadam
(ha)

(autora veidota, ZS “Edgari” Atklāta projektu iesniegumu konkursa Latvijas Lauku attīstības programmas 2014. - 2020.gadam pasākuma 4. "Investīcijas materiālajos aktīvos" projekta iesniegums, 2023)

Graudaugu kultūras	2020. gads (fakts)	2021. gads (fakts)	2022. gads (fakts)	2023. gads (fakts)	2024. gads (plāns)	2025. gads (plāns)
Kvieši, vasaras	0,00	6,86	0,00	0,00	0,00	0,00
Kvieši, ziemas	11,24	32,50	66,93	58,21	50,00	45,00
Mieži, vasaras	6,86	27,92	31,99	2,00	17,00	17,00
Auzas	0,00	0,00	1,89	0,00	0,00	0,00
Tritikāle, vasaras	22,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rapsis, vasaras	7,88	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Rapsis, ziemas	0,00	20,00	0,00	29,66	50,00	50,00
Mieži, ziemas	0,00	0,00	0,00	23,06	20,00	25,00
Papuve, kuru izmanto pārtikas un lopbarības ražošanai	0,00	0,00	4,24	0,00	0,00	0,00
Ilggadīgie zālāji	14,24	20,82	20,83	20,83	20,83	20,83
Aramzemē sētu stiebrzāļu vai lopbarības zālaugu maisījums	6,64	0,00	0,00	4,24	4,24	4,24
KOPĀ:	68,92	108,10	125,88	138,00	162,07	162,07

Galvenā augkopības kultūra ir ziemas kvieši, kas 2023. gadā sastādīja 42% no kopējās platības. Ziemas rapsis sastādīja 21%, bet ziemas mieži 17%. Saimniekošanas gaitā uzņēmējs ir atteicies no tādām graudkopības kultūrām kā vasaras rapsis un tritikāle, bet pievērsies ziemas rapsim un ziemas miežiem.

Saimniecība audzē sekojošas graudaugu šķirnes: ziemas kviešus “Skagen”, “Edvīns” (vidējā raža 2023 .gadā sastādīja 4,8 t/ha) un vasaras kviešus “Happy” (vidējā raža 2023. gadā sastādīja 4,5 – 4,8 t/ha); ziemas rapsis “Akilah” (vidējā raža 2023. gadā sastādīja 2,73 t/ha); un vasaras miežus “Laureate” (vidējā raža 2023. gadā sastādīja 5,1 t/ha).

Saskaņā ar 1. tabulā atspoguļoto informāciju, ZS "Edgari" laika periodā no 2020. gada līdz 2023. gadam ir būtiski jeb par divām reizēm palielinājusi graudaugu audzēšanai paredzētās platības, pieaugumam sasniedzot 69,08 ha. Arī turpmāk plānota graudaugu platību palielināšana, tai 2025. gadā sasniedzot jau 162,07 ha. Apstrādājamo platību pieaugums galvenokārt iespējams, pateicoties jaudīgākas, ar augstāku aprīkojuma līmeni aprīkotas traktortehnikas iegādei. Graudaugu kultūru struktūras aspektā arī novērojamas krasas izmaiņas,

ņemot vērā, ka vēl 2020.gadā būtiskāko īpatsvaru audzēto graudaugu kultūru struktūrā veidoja vasaras tritikāle 32,01%, savukārt jau 2023. gadā ZS "Edgari" audzējamo graudaugu kultūru struktūru pārorientējusi uz ziemas kviešiem (42,18%), ziemas rapsi (21,49%) un ziemas miežiem (16,72%). Arī turpmāk saimniecības graudkopības produkcijas ražošanu plānots balstīt tieši uz šīm trim iepriekš uzskaitītajām graudaugu kultūrām, kuras, balstoties saimniecības pieredzē un vērtējot tendences graudaugu iepirkšanas procesos, vērtējamās kā saimniecībai izdevīgākās.

Lopkopības nozari raksturo lauksaimniecības dzīvnieku skaits laika periodā no 2020. gada līdz 2025. gadam (2.tabula).

2.tabula

ZS "Edgari" lopkopības produkcija laika periodā no 2020. gada līdz 2025. gadam
(gabali)

(autora veidota, ZS "Edgari" Atklāta projektu iesniegumu konkursa Latvijas Lauku attīstības programmas 2014. - 2020.gadam pasākuma 4. "Investīcijas materiālajos aktīvos" projekta iesniegums, 2023)

Lopkopības produkcija	2020. gada (fakts)	2021. gads (fakts)	2022. gads (fakts)	2023. gads (fakts)	2024. gads (plāns)	2025. gads (plāns)
Slaucama govys, zīdītājgovs	21,00	26,00	25,00	26,00	26,00	26,00
Jaunlops līdz 6 mēnešiem	12,00	14,00	10,00	10,00	12,00	12,00
Jaunlops no sešiem līdz 24 mēnešiem	2,00	1,00	3,00	9,00	2,00	2,00
Tele, 24 mēnešiem un vecāka	3,00	0,00	0,00	0,00	2,00	2,00
KOPĀ:	38,00	41,00	38,00	45,00	42,00	42,00

Lauksaimniecības dzīvnieku skaits pa gadiem ir stabils. Analizējot 2. tabulā apkopoto informāciju, secināms, ka ne laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam, ne arī turpmākajos gados ZS "Edgari" plānos neietilpst straujš lopu skaita pieaugums, saglabājot saimniecības lopu skaitu ap 40 vienībām. ZS "Edgari" lopu struktūrā augstāko īpatsvaru plānots saglabāt slaucamām govīm, zīdītājgovīm, to paaugstinot līdz aptuveni 62% no lopu kopskaita.

Lai lauksaimnieciskā ražošana būtu efektīvāka un tīktu samazinātas saražotās produkcijas izmaksas zemnieku saimniecība "Edgari" aktīvi piedalās Eiropas Savienības finansētos projektos. Zemnieku saimniecībā "Edgari" tiek saimniekots konvencionāli, pakāpeniski palielinot lauksaimnieciskās ražošanas apjomus. Zemnieku saimniecības īpašnieks, izmantojot uzkrātās zināšanas un pieredzi, kā arī plānojot turpmāko uzņēmējdarbības attīstību, 2022. un 2023. gadā ir piedalījies divos atklātos projektu pieteikumu konkursos, spējot veiksmīgi piesaistīt ELFLA finansējumu.

2022. gadā projekta ietvaros zemnieku saimniecība "Edgari" piesaistījusi ELFLA finansējumu ar 50% intensitāti projektam, kura kopējās attiecināmās izmaksas veidoja 106 750,00 *euro* (neieskaitot pievienotās vērtības nodokli). Īstenotā projekta rezultātā zemnieku saimniecība "Edgari" iegādājusies minerālmēsļu un kaļķa izkliedētāju Kverneland Exacta TL GEO ar premium aprīkojuma līmeni, kā arī smidzinātāju Kverneland Ixtrack T3 24M ar premium aprīkojuma līmeni. Abas minētās traktortehnikas vienības nodrošina iespēju optimālā laikā mazināt augu slimības, apkarot kaitēkļus un plānot mēslojuma iestrādes. Agregāti ir aprīkoti ar ISOBUS vadības sistēmu, kas nodrošina precīzu iestatītās izsējas/izklijes normas ievērošanu, tādējādi iekonomējot laiku un finanšu līdzekļus. CentreFlow minerālmēsļu padeves-izklijes sistēma nodrošina pakāpenisku un vienmērīgu minerālmēsļu padevi, ka arī svaru sistēma nodrošina izklijes normas ievērošanu arī paugurainos un nelīdzenos laukos. Precīzo tehnoloģiju ieviešana graudkopībā samazina minerālelementu, īpaši slāpekļa zudumu un to veidotās slāpekļa oksīdu emisijas vidē. Privātā finansējuma daļas nodrošināšanai projekta ietvaros Zemnieku saimniecība "Edgari" izmantojusi kredītiestādes izsniegtā kredīta līdzekļus.

2023. gadā zemnieku saimniecība “Edgari” saņēmusi apstiprinājumu ELFLA finansēta projektam ar mērķi ieviest precīzās tehnoloģijas lauksaimniecībā. Projekts paredz sējmašīnas Kverneland U-DRILL 60001+ ar premium aprīkojuma līmeni iegādi, kopējām iegādes izmaksām sasniedzot 120 750,00 *euro* (neieskaitot pievienotās vērtības nodokli), no kuriem 50% nodrošina ELFLA finansējums. Arī šī projekta ietvaros zemnieku saimniecība “Edgari” privātā finansējuma daļas nodrošināšanai plāno izmantot kredītiestādes izsniegta kredīta līdzekļus. Iegādājamā kombinētā sējmašīna paredzēta kā sēklas, tā minerālmēsļu vienlaicīgai iestrādei. Sējmašīna ir aprīkota ar veltni un diskkiem, kas nodrošina minimālo augsnes apstrādi līdz 15 cm dziļumam. Komplektācijā ietilpst arī monitors, kas strādā ar mainīgajām sēklas un minerālmēsļu devām, nodrošinot precīzu to izsēju. Ar sējmašīnu tiks apsaimniekota ZS “Edgari” apstrādājamā aramzeme - sēti graudaugi (kvieši, mieži, rapsis) un zālāji. Projekts vēl tiek īstenots.

Zemnieku saimniecībā galvenokārt tiek izmantota konvenciālā jeb tradicionālā augsnes apstrādes tehnika, taču nākotnē, it īpaši pēc precīzo tehnoloģiju sējmašīnas iegādes projekta pabeigšanas, tiks organizēta pakāpeniska pāreja uz samazinātas augsnes apstrādes, kā arī minimālas augsnes apstrādes tehnikas izmantošanu, tādējādi sekmējot gan vidi saudzējošus, gan saražotās produkcijas pašizmaksas samazināšanās procesus. Bezāršanas tehnoloģiju pielietošana galvenokārt tiek pamatota ar ekonomiskajiem ieguvumiem, bet mazāk svarīga ir to labvēlīgā ietekme uz augsni, uzlabojot augsnes struktūru un ūdens apriti augsnē, palielinot organiskā oglekļa saturu augsnē, samazinot augsnes garozas veidošanos un uzlabojot augsnes bioloģiskās īpašības. Kopumā zemnieku saimniecības “Edgari” īpašumā ir 13 lauksaimniecības tehnikas vienības, pakāpeniski laika periodā pēc saimniecības dibināšanas (2012. gads) papildinot lauksaimniecības tehnikas parku, tostarp izmantojot Eiropas Savienības struktūrfondu līdzfinansētus projektus. Šobrīd ZS “Edgari” lauksaimniecības tehnikas parks vērtējams kā pietiekams.

Kapitāla struktūras rādītāju aprēķināšanai dati sniegti zemnieku saimniecības bilanci (3.tabula).

3.tabula

Zemnieku saimniecības “Edgari” bilance laika periodā no 2020. līdz 2022.gadam
(euro)

(ZS “Edgari” Gada pārskati, 2021.-2023.)

Posteņa nosaukums	Uz 31.12.2020.	Uz 31.12.2021.	Uz 31.12.2022.
1	2	3	4
Ilgtermiņa ieguldījumi, t.sk.:	77401	145831	300633
Pamatlīdzekļi:	77046	145476	300278
<i>Nekustamie īpašumi</i>	<i>31 853</i>	<i>31 853</i>	<i>31 853</i>
<i>Dzīvnieki un augi</i>	<i>8 220</i>	<i>8 220</i>	<i>16 720</i>
<i>Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs</i>	<i>36 973</i>	<i>105 403</i>	<i>241 904</i>
<i>Avansa maksājumi par pamatlīdzekļiem</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>9 801</i>
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi:	355	355	355
Apgrozāmie līdzekļi	6724	26189	57123
Krājumi	3560	14715	45946
<i>Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli</i>	<i>1590</i>	<i>3298</i>	<i>3615</i>

3. tabulas turpinājums

1	2	3	4
<i>Nepabeigtie ražojumi un pasūtījumi</i>	1970	11417	42331
Debitori	218	319	7749
Nauda	2946	11155	3428
Aktīvi kopā	84125	172020	357756
Pašu kapitāls:	43600	85480	93839
<i>Rezerves</i>	24098	31280	34897
<i>Iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa vai neseptie zaudējumi</i>	14309	19502	54200
<i>Pārskata gada peļņa vai zaudējumi</i>	5193	34698	4742
Ilgtermiņa kreditori:	28261	63454	181369
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	9792	7932	6072
<i>Citi aizņēmumi</i>	18469	55522	175297
Īstermiņa kreditori:	12264	23086	82548
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	1650	1791	1865
<i>Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem</i>	10543	20711	80146
<i>Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas</i>	71	584	537
Pasīvi kopā	84125	172020	357756

Lai vērtētu saimniecības finanšu stabilitāti pēc ārējā finansējuma piesaistīšanas no kredītiestādēm, privātā finansējuma daļas nodrošināšanai, tiek aprēķināti kapitāla struktūras rādītāji: saistību īpatsvars bilancē un autonomijas koeficients (4.tabula).

Kapitāla struktūras rādītāji raksturo aktīvu un pasīvu posteņu strukturālās attiecības, kreditoru un investoru interešu aizsargāšanas pakāpi un uzņēmuma līdzekļu avotu struktūru. Praksē finansiālās stabilitātes jeb kapitāla struktūras rādītājus aprēķina, lai noteiktu saistību attiecību pret pašu kapitālu vai pasīvu kopsummu, lai novērtētu uzņēmuma iespējas paaugstināt saistību summu, tas ir, uzņēmuma kredīspēju, kā arī palīdzētu novērtēt uzņēmuma spēju noteiktā termiņā nokārtot saistības (*Mietule & Jackaniča, 2013*).

4. tabula

Zemnieku saimniecības “Edgari” finansiālo stabilitāti raksturojošie koeficienti laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam (ZS “Edgari” Gada pārskati, 2021.-2023.)

Gads	2020. gads	2021. gads	2022. gads
Rādītājs			
Saistību īpatsvars bilancē	0,48	0,50	0,74
Autonomijas koeficients	0,93	1,01	2,81

Saskaņā ar 4. tabulā iekļauto informāciju, ZS “Edgari” saistību īpatsvars bilancē laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam svārstījās robežās no 0,48 (2020. gadā) līdz 0,74 (2022. gadā), tādējādi secināms, ka šajā periodā pakāpeniski paaugstinājās ZS “Edgari” atkarība no ārējiem finansēšanas avotiem. Augsts aizņemto līdzekļu īpatsvars uzņēmuma bilancē ne vien norāda uz lielu aizņemto līdzekļu summu un būtisku atkarību no ārējiem finansēšanas avotiem, bet vienlaicīgi liecina arī par to, ka uzņēmumiem ar augstu saistību īpatsvaru bilancē regulāri jāveic noteikti procentu maksājumi. Saistību īpatsvara bilancē paaugstināšanās saistīta ar līdzfinansējuma piesaisti no kredītiestādēm īstenojot Eiropas Savienības struktūrfondu projektus.

Nākamajos gados, pilnā mērā izmantojot investīciju rezultātā iegādāto kombinēto un precīzo tehnoloģiju lauksaimniecības tehniku, samazināsies sēklas, minerālmēslojuma, degvielas un smērvielu izmaksas, rezultātā palielināsies produkcijas ražošanas efektivitāte.

Tādējādi būs iespēja sekmīgi nokārtot finanšu saistības ar kredītiestādēm un uzlabot produktivitāti.

Autors veic peļņas vai zaudējumu analīzi (5.tabula).

5.tabula

ZS “Edgari” peļņas vai zaudējumu horizontālā analīze laika periodā no 2020. līdz 2022. gadam (ZS “Edgari” Gada pārskati, 2021.-2023.)

Posteņa nosaukums	Uz 31.12.2020., euro	Uz 31.12.2021., euro	Uz 31.12.2022., euro	Dinamikas relatīvie lielumi, %	
				novirze 2021./ 2020.	novirze 2022./ 2021.
Neto apgrozījums	49684	81503	95669	64,04	17,38
Pārdotās produkcijas ražošanas pašizmaksa	55703	87772	113481	57,57	29,29
Bruto peļņa vai zaudējumi	-6019	-6269	-17812	4,15	184,13
Pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi	14099	43922	23136	211,53	-47,32
Pārējās saimnieciskās darbības izmaksas	0	0	582	X	X
Procentu maksājumi	2887	2955	0	2,36	-100
Pārskata gada peļņa vai zaudējumi	5193	34698	4742	568,17	-86,33

Laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam vērojams pakāpenisks ZS "Edgari" neto apgrozījuma pieaugums, kopumā sasniedzot pieaugumu 45 985,00 euro apmērā jeb 92%. Strauji pieaugusi arī pārdotās produkcijas ražošanas pašizmaksa, kā rezultātā pakāpeniski palielinājušies saimniecības bruto zaudējumi, 2022. gadā sasniedzot jau 17 812,00 euro. Paralēli vērojams nevienmērīgs pārējo saimnieciskās darbības ieņēmumu pieaugums, kā rezultātā visā apskatītajā periodā ZS "Edgari" darbojusies ar peļņu, maksimumu 34 698,00 euro apmērā sasniedzot 2021. gadā.

Papildus, ņemot vērā pakāpenisko precīzo tehnoloģiju traktortehnikas pieaugumu saimniecības traktortehnikas parkā, kas ļauj arvien efektīvāk apstrādāt ZS “Edgari” apstrādājamo pauguraino lauksaimniecībā izmantojamo zemi, arvien aktuālāka, īpašnieka skatījumā, kļūst atteikšanās no lopkopības produkcijas ražošanas, vienlaicīgi ganāmpulka pārdošanas rezultātā gūtos ieņēmumus novirzot uzņemto kredītsaistību daļējai dzēšanai, tādējādi uzlabojot saimniecības finansiālos rādītājus un minimizējot risku ZS “Edgari” atzīšanai par neatbilstošu finansējuma saņēmēja statusa saņemšanai turpmākās projekta pieteikumu atlasēs.

Vienlaicīgi ar apstrādājamo lauksaimniecības platību pieaugumu, augkopības kultūru struktūras izmaiņām, ka arī precīzo tehnoloģiju izmantošanu, tiek plānots arī pakāpenisks ZS “Edgari” lauksaimnieciskās ražošanas ieņēmumu pieaugums, tostarp no 87 610,00 euro 2022. gadā līdz 106 800,00 euro 2023. gadā jeb aptuveni par 22%.

Autors ir izpētījis lauksaimniecības uzņēmumiem iespējamo atbalstu saskaņā ar Latvijas kopējās lauksaimniecības politikas stratēģisko plānu 2023.- 2027. gadam un pieejamos finansēšanas veidus no kredītiestādēm.

Autors pēta audzējamo graudaugu kultūru struktūru, pārorientējoties no vasaras tritikāles audzēšanas uz ziemas kviešu, ziemas rapša un ziemas miežu audzēšanu, kā arī graudaugu audzēšanai paredzētās platību palielinājumu. Pētījumā autors analizē izmantotā mēslojuma apjoma samazināšanos, iegūtās vasaras miežu ražas apjoma palielināšanos papildus ieviešot inovatīvu lauksaimniecības tehniku.

Secinājumi un priekšlikumi

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem autors izdarījis secinājumus un sniedzis priekšlikumus ZS “Edgari” tālākai attīstībai.

1. Pie nemainīga izmantotā sēklas apjoma 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu par 18,42% pieaudzis ZS “Edgari” iegūtās vasaras miežu ražas apjoms. 2023. gadā būtiski (par 33%) sarucis izmantotā mēslojuma apjoms, kas vistiešāk skaidrojams ar precīzo tehnoloģiju minerālmēslu un kaļķa izkliedētāja izmantošanas uzsākšanu saimniecībā.
2. Laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam divkārtšojies ZS “Edgari” pašu kapitāls, šīs izmaiņas būtiski ietekmējot iepriekšējo gadu nesadalītajai peļņai. Ilgtermiņa kreditoru apjoms pieaudzis vairāk kā 6 reizes.
3. Laika periodā no 2020. gada līdz 2023. gadam ZS “Edgari” ir būtiski jeb par divām reizēm palielinājusi graudaugu audzēšanai paredzētās platības, pieaugumam sasniedzot 69,08 ha, turklāt plānota arī turpmāka apstrādājamo platību palielināšana, 2025. gadā sasniedzot jau 162,07 ha, kas galvenokārt īstenojama pateicoties jaudīgākas, ar augstāku aprīkojuma līmeni aprīkotas traktortehnikas iegādei.
4. ZS “Edgari” laika periodā no 2020. gada līdz 2023. gadam būtiski mainījusi audzējamo graudaugu kultūru struktūru, pārorientējoties no vasaras tritikāles audzēšanas uz ziemas kviešu (42,18%), ziemas rapša (21,49%) un ziemas miežu (16,72%) audzēšanu. Izvēlēto kultūru attīstība plānota arī turpmāk.
5. Papildus graudkopībai ZS “Edgari” nodarbojas arī ar lopkopību, taču ne periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam, ne saimniecības turpmākajos attīstības plānos neietilpst straujš lopu skaita pieaugums, saglabājot saimniecības lopu skaitu ap 40 vienībām, no kurām ap 60% veido slaucamas govīs, zīdītājgovīs.
6. Vienlaicīgi ar apstrādājamo lauksaimniecības platību pieaugumu, graudkopības kultūras struktūras izmaiņām, kā arī precīzo tehnoloģiju izmantošanu, tiek plānots pakāpenisks ZS “Edgari” lauksaimnieciskās ražošanas ieņēmumu pieaugums, tostarp par 22% 2023. gadā salīdzinājumā ar 2022. gadu.

Priekšlikums

Ievērojot pakāpenisko precīzo tehnoloģiju traktortehnikas pieaugumu ZS “Edgari” traktortehnikas parkā, kas ļauj arvien efektīvāk apstrādāt arī pauguraino lauksaimniecībā izmantojamo zemi, izskatāma iespēja atteikties no lopkopības produkcijas ražošanas, organizējot ganāmpulka pārdošanu un iegūtos līdzekļus novirzot daļējai uzņemt to kredītsaistību dzēšanai, tādējādi uzlabojot saimniecības finansiālos rādītājus un sekmējot jaunu investīciju projektu piesaistes iespējas.

Izmantotie avoti un literatūra

1. Abizāre-Vagre, V. (2011). *Uzņēmējdarbības pamati*. Alberta koledža
2. Biedrība “Zemnieku saeima”. (09.06.2020). *Lauksaimnieki ar valsts prezidentu un ministru prezidentu spriedīs par ES kopējo lauksaimniecības politiku*. <https://zemniekusaeima.lv/news/lauksaimnieki-ar-valsts-prezidentu-un-ministru-prezidentu-spriedis-par-es-kopejo-lauksaimniecibas-politiku/>
3. Eiropas Komisija. (2023). *Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) fondi*. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_lv
4. LR Zemkopības ministrija. (11.01.2024). *Latvijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023. - 2027. gadam*. https://www.zm.gov.lv/lv/latvijas-kopejas-lauksaimniecibas-politikas-strategiskais-plans-2023-2027-gadam?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.bing.com%2F
5. Luminor. (28.04.2023). Šobrīd pieejams plašs atbalsts lauksaimniekiem. *Saimnieks.lv* <https://www.saimnieks.lv/raksts/sobrid-pieejams-plas-atbalsts-lauksaimniekiem>
6. Mietule, I., & Jackaniča, A. (2013). *Uzņēmuma finanšu analīze. Teorija un praktiskā pielietošana*. RA izdevniecība.
7. ZS “Edgari” (2021.-2023.). *Gada pārskati*.
8. ZS “Edgari” (2023). *Atklāta projektu iesniegumu konkursa Latvijas Lauku attīstības programmas 2014. - 2020.gadam pasākuma 4. "Investīcijas materiālajos aktīvos" projekta iesniegums*.